

РЕМЕХ Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка відділу
суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ*

РОЗВИТОК ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СИНХРОНІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В 9 КЛАСІ НУШ

Вступ. Модернізація базової середньої освіти в межах реалізації реформи Нової української школи ставить принципово нові вимоги до професіоналізму вчителя. З початком упровадження оновленого змісту громадянської та історичної освітньої галузі особливої ваги набуває предметно-методична компетентність учителя. У 2026/2027 навчальному році цей виклик актуалізується на рівні 9 класу, де заклади загальної середньої освіти одночасно впроваджують навчальний предмет «Правознавство» та курс «Громадянська освіта» [3].

Ефективна реалізація вимог Державного стандарту за таких умов безпосередньо залежить від здатності вчителя не лише транслятувати готові знання, а гнучко моделювати освітній простір, чітко диференціюючи зміст і методику викладання обох дисциплін. Відтак, розвиток предметно-методичної компетентності вчителя правознавства та громадянської освіти потребує переосмислення методичних підходів до подолання інформаційного дублювання та посилення практичної спрямованості навчання.

Теоретичний контекст виклику. Сучасний стан шкільної інноватики демонструє певну суперечність: з одного боку, задекларовано інтеграційні процеси в межах однієї галузі, з іншого – практикам бракує чітких алгоритмів розділення змістових ліній. Традиційно правознавство сприймалося через призму «юридичної догматики» та державоцентризму, тоді як громадянська освіта розглядалася як ширший, ціннісно-орієнтований простір. За умови паралельного викладання цих дисциплін у 9 класі виникає серйозний ризик так званої інформаційної надмірності, коли вчитель змушений повторювати суміжні теми (наприклад, демократія, права дитини, функціонування органів влади, вибори тощо).

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо предметно-методичну компетентність учителя як складну систему, що містить:

1. *Предметний складник*: глибоке розуміння сучасного праворозуміння (трактування права як інструменту захисту інтересів людини, а не лише сухої волі держави) та засад партисипативної демократії в громадянській освіті.

2. *Методичний складник*: володіння технологіями синхронізації освітнього процесу, вміння добирати методи під конкретний очікуваний результат (алгоритми правозастосування для правознавства та інструменти дії для громадянської освіти).

Практичний досвід синхронізації та диференціації змісту. Для розвитку методичної майстерності педагогів нами запропоновано інноваційну модель взаємодії «Правознавства» та «Громадянської освіти» в 9 класі на базі модельної навчальної програми «Правознавство» для 9 класу (автори: О. І. Пометун, Т. О. Ремех, Л. Т. Рябовол) [2] та модельної навчальної програми «Громадянська освіта» для 6–9 класу (автори: О. І. Пометун, О. В. Дудар, Н. П. Клименко, В. Ю. Кришмарел, Т. О. Ремех) [1].

У «Правознавстві» важливим кроком у професійному розвитку вчителя є відмова від лінійного викладу теорії держави і права на користь аксіологічного (ціннісного) підходу. Концепція нашої модельної навчальної програми пропонує починати вивчення правознавства з поняття людської гідності як першоджерела права [2]. Це створює надійне дидактичне підґрунтя для формування предметно-методичної компетентності вчителя, оскільки дає змогу вибудувати наскрізну міжпредметну логічну лінію для учнівства: *Гідність (ціннісна основа, актуалізована на «Громадянській освіті») – Право (інструментальний захист, сформований на «Правознавстві») – Громадянська дія (форма суспільної участі).*

Для практичного втілення цього підходу в межах розвитку компетентності вчителя розроблено методичну таблицю-навігатор щодо синхронізації змісту «Правознавства» та «Громадянської освіти» в 9 класі. Розглянемо її дію на прикладі теми «Сім'я та права дитини», яка традиційно викликає методичні труднощі через взаємопроникнення змісту (табл. 1).

Таблиця 1

**Матриця диференціації змісту в межах розвитку
методичної компетентності вчителя¹**

Змістове поле	Навчальний предмет «Правознавство» (інструментальний фокус)	Курс «Громадянська освіта» (ціннісно- діяльнісний фокус)
Ключовий концепт	«Буква закону»: нормативно-правова база, юридична догматика	«Дух демократії»: соціальні цінності, суб'єктність особистості
Тематичне наповнення	Умови та порядок укладення й розірвання шлюбу; особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя; Сімейний кодекс України	Роль сім'ї в суспільстві; відповідальне батьківство; право дитини на вираження власної думки у громаді й родині
Провідний методичний інструментарій	Робота з нормативно-правовими актами (НПА), розв'язання юридичних задач за алгоритмом «Факт – Норма – Висновок»	Соціальне моделювання, дискусійні платформи, аналіз життєвих кейсів, інструменти громадської участі

Застосування такої матриці вимагає від учителя високого рівня предметно-методичної мобільності. Педагог навчається чітко розводити вектори: якщо на «Правознавстві» дев'ятикласники отримують нормативну опору (як діяти у правовому полі), то на громадянській освіті – простір для критичного осмислення та соціальної дії.

Еволюція методів навчання як критерій компетентності. Розвиток предметно-методичної компетентності також виявляється в умінні вчителя диференціювати технології навчання залежно від специфіки дисципліни.

У викладанні «Правознавства» компетентний педагог робить акцент на інструментальних алгоритмах: методах аналізу юридичних ситуацій, моделюванні правовідносин та пошуку інформації в офіційних правових джерелах. Натомість у курсі «Громадянська освіта»

¹ Для структурування та візуалізації цієї матриці авторами було залучено інструменти штучного інтелекту (Generative AI), що дозволило оптимізувати процес технічного моделювання за збереження авторського дидактичного наповнення.

домінують технології партисипації (участі): дебати, симуляційні ігри, методики колективного прийняття рішень та створення міні проєктів локального рівня. Усвідомлення цієї методичної різниці дає змогу вчителю тримати високий темп уроку й забезпечувати високу мотивацію учнів випускного класу базової школи.

Висновки. Предметно-методична компетентність учителя громадянської та історичної освітньої галузі в умовах модернізації освіти НУШ є динамічним утворенням, що потребує постійного вдосконалення. Ефективна синхронізація «Правознавства» та «Громадянської освіти» в 9 класі можлива лише тоді, коли вчитель чітко усвідомлює межу між юридичною нормою та соціальною дією. Використання запропонованих моделей диференціації та методичних навігаторів дозволяє уникнути дублювання навчального матеріалу, оптимізувати час вчителя та учнів, і головне – забезпечити формування цілісної, правосвідомої особистості, здатної активно діяти в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Громадянська освіта. Модельна навчальна програма для 6–9 класів (Рекомендовано МОН України, наказ № 1043 від 21.07.2025) / О. І. Пометун, О. В. Дудар, Н. П. Клименко, В. Ю. Кришмарел, Т. О. Ремех. Міністерство освіти і науки України. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2025/mnp-gromadianska-osvita-6-9.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).
2. Правознавство. 9 клас. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (Рекомендовано МОН України, наказ № 732 від 15.05.2025) / О. І. Пометун, Т. О. Ремех, Л. Т. Рябовол ; Міністерство освіти і науки України. 2025. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/27.08.2024/01/hromadyanska-osvita-8-kl-pometun-ta-in-27082024.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).
3. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ № 1120 від 09.08.2024, Додаток 3) / Міністерство освіти і науки України. 2024. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/prohramy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf> (дата звернення: 10.05.2026).